

Preventie van Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag bij Jeugdleden in de Sport

*Kwalitatief onderzoek naar visie en aanpak van vertrouwenscontactpersonen en trainers met
betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag op sportverenigingen*

Naam: Dayenne Bijsterbosch & Eva van Harn

Studentnummers: 6192939 & 6168418

Datum: Juli 2018

Thesisbegeleider: Dr. Paul Baar

Tweede beoordelaar: Dr. Johannes Noordstar

Cursusonderdeel: Thesis

Departement: Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Samenvatting

Seksueel grensoverschrijdend gedrag is een maatschappelijk probleem omdat de veiligheid van de jeugdsporter niet altijd gewaarborgd is. In dit onderzoek lag de focus op de visie en aanpak van vertrouwenscontactpersonen en trainers als het gaat om preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag op sportverenigingen. Het doel was inzicht verkrijgen in deze visie en aanpak en vervolgens implicaties te formuleren voor het actieplan van de Taskforce Kindermishandeling Hart van Brabant om bij te dragen aan de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In deze kwalitatieve studie zijn 18 semi-gestructureerde interviews afgenomen met vertrouwenscontactpersonen en trainers van zeven verschillende sportverenigingen. Hieruit volgde dat bijna alle respondenten dezelfde definitie geven, maar deze niet op dezelfde manier hanteren. Het bespreekbaar maken en houden van het onderwerp op de sportvereniging werd als meest wenselijke preventieve aanpak gezien. Door de definitie samen met de sportverenigingen te vormen kan op een eenduidige manier gesignaleerd en vervolgstappen worden ondernomen. Dit kan een bijdrage leveren aan de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag op sportverenigingen.

Trefwoorden: Seksueel grensoverschrijdend gedrag, sport, vrijwilligers, preventie.

Abstract

Sexual harassment and abuse is a social problem, because the safety of the sporting youth isn't always guaranteed. This study focuses on the views and practices of confidants and trainers when it comes to the prevention of sexual harassment and abuse at sport clubs. The aim of this study was to gain insight in these views and practices, followed by implications for a programme of the Taskforce Kindermishandeling Hart van Brabant to contribute to the prevention of sexual harassment and abuse. In this qualitative study 18 in-depth interviews were conducted with 18 confidants and trainers of seven different sports clubs. Results showed that almost everyone named the same definition for sexual harassment and abuse, but not everyone used it the same way. At last, the practice for prevention that was mentioned most, was to discuss the subject at the sports club. Through collaborating with the sport clubs in defining sexual harassment and abuse, there can be an unambiguous way of signaling and taking further action. This can contribute to the prevention of sexual harassment and abuse at sport clubs.

Keywords: Sexually unacceptable behavior, sexual harassment and abuse, sport, volunteers, prevention.

Preventie van Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag bij Jeugdleden in de Sport

Op 16 januari 2018 werd de voormalige Amerikaanse turnarts veroordeeld wegens seksueel misbruik van zeven turnsters (Volkers, 2018). Ook in Nederland kwam dit onderwerp aan bod in het rapport van Commissie de Vries. Hierin werd een recent onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de sport in Nederland en België aangehaald. Daaruit is gebleken dat 11 procent van 1999 respondenten te maken heeft gehad met seksueel grensoverschrijdend gedrag voor het 18^e levensjaar en 4 procent van deze respondentengroep met aanranding of verkrachting. (De Vries, Ross-van Dorp, & Myjer, 2017; Vertommen et al., 2015).

Seksueel grensoverschrijdend gedrag is niet alleen van deze tijd. Het onderwerp staat al langer op de agenda van verschillende onderzoekers (Brackenridge & Fasting, 2002; Scott, 2009). Onder andere Nederland heeft bijgedragen aan beleid en codes die ervoor zorgen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag preventief wordt aangepakt (Fasting, Brackenridge, & Kjolberg, 2013). Dit onderzoek richt zich op seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen sportverenigingen. Hiervan is sprake “wanneer iemand overgehaald, beïnvloed, gemanipuleerd, gechanteerd of gedwongen wordt om seks te hebben” (De Graaf, Van den Borne, Nikkelen, Twisk, & Meijer, 2017). Hieronder vallen zowel seksueel misbruik als seksuele intimidatie (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg, Alink, & Van IJzendoorn, 2014; Vanden Auweele et al., 2008; Van IJzendoorn et al., 2007). Seksuele intimidatie is het lastigvallen van iemand met seksueel getinte toespelingen of gebaren, seksuele mishandeling omvat seksuele activiteiten met iemand, zonder toestemming van diegene (De Vries et al., 2017; Leahy, Pretty, & Tenenbaum, 2002). Seksueel grensoverschrijdend gedrag is een vorm van kindermishandeling wat in de eigen omgeving van het kind voorkomt, zo ook in de sport (Vertommen et al., 2015). Het Vertrouwenspunt Sport hanteert een aantal vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag: namelijk verbale seksuele intimidatie, ongewenste, zogenaamd functionele aanraking(en), aanranding of seksueel misbruik, verkrachting of poging hiertoe en tot slot voyeurisme (Vertommen, 2017). De bovenstaande definitie en vormen worden binnen dit onderzoek aangehouden.

Hoewel het absolute aantal van gemelde casussen relatief klein was en kritische slachtoffers in de media naar voren kwamen (De Vries et al., 2017; Efting & Feenstra, 2017), laat dit zien dat de veiligheid van de jeugdsporters niet altijd gewaarborgd is. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan namelijk nadelige effecten hebben op de ontwikkeling van de

jongere. De gevolgen zijn vaak psychisch, zoals posttraumatische stress en nachtmerries, het ontwikkelen van een depressie, angststoornis en/of grotere kans op antisociaal gedrag (De Bellis & Zisk, 2014). Voorkomen is beter dan genezen en daarom moet seksueel grensoverschrijdend gedrag preventief worden aangepakt (Briere & Elliot, 1994; De Vries et al., 2017). In de literatuur blijkt dat juridische gevolgen voor de pleger moeilijk te voorspellen zijn, aangezien een aangifte van seksueel grensoverschrijdend gedrag niet direct tot een veroordeling leidt, omdat er aan waarheidsvinding moet worden gedaan (De Vries et al., 2017).

Dit onderzoek richt zich op de vertrouwenscontactpersonen en trainers, binnen sportverenigingen in de regio Hart van Brabant. De opdrachtgever is de Regionale Taskforce Kindermishandeling Hart van Brabant. Deze taskforce is een initiatief dat ontstaan is uit verschillende organisaties die in samenwerking kindermishandeling willen tegengaan. De Taskforce heeft een actieplan ontwikkeld waar de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de sport en recreatie één van de actiepunten is. Vanuit deze settingbenadering wordt er een beroep gedaan op de inspraak van de gemeenschap, in dit geval de vrijwilligers van de sportverenigingen. Om die reden wordt dit onderzoek vanuit een strength-based perspectief (vaak meer *bottom-up*) ingestoken en wat betreft de preventie ligt de focus op de inbreng van de vertrouwenscontactpersonen en trainers. Het gaat hier over selectieve preventie wat hoort bij secundaire preventie, omdat het hier gaat over een groep mensen (jeugdsporters bij een sportvereniging) met een verhoogd risico om te maken te krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze vorm van preventie heeft als doel om de gezondheid van specifieke risicogroepen te verbeteren (Brug, Van Assema, & Lechner, 2017).

De gang van zaken binnen een sportvereniging wordt grotendeels geregeld door vrijwilligers. Zo'n één miljoen vrijwilligers staan per week klaar voor een sportvereniging (De Vries et al., 2017). Deze vrijwilligers en andere niet-professionals, zoals ouders, worden niet in het beleid van kindermishandeling en seksueel grensoverschrijdend gedrag van gemeenten meegenomen, enkel de besturen worden geïnformeerd. Vrijwilligers spelen een belangrijke rol in het leven van de jeugdspelers, zij dragen onder andere bij aan het welzijn van zowel de ouders als hun kinderen door een gedeelde verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen (Kesselring, 2016). Vrijwilligers, zoals trainers, staan in direct contact met de jeugdsporters en voelen zich betrokken en verantwoordelijk. Daarnaast zijn de vertrouwenscontactpersonen het aanspreekpunt bij signalering en/of melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Het onderzoek heeft als doel om tot implicaties te komen die bijdragen aan de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag op lokaal gebied. Hierbij valt te denken aan actiepunten die door de taskforce uitgevoerd kunnen worden, om de preventie binnen de sportverenigingen te bevorderen. De jeugdsporters en vrijwilligers in de sportverenigingen maken onderdeel uit van de samenleving (Van Kooten Niekerk, 2017). Er zijn in Nederland 4 miljoen mensen lid van een sportvereniging. Deze sportverenigingen zijn vatbaar voor seksueel grensoverschrijdend gedrag door de vele lichamelijke contactmomenten en de mogelijk ongelijke machtsverhouding tussen trainers en jeugdleden. De resultaten van het onderzoek kunnen daarom van belang zijn voor alle sportverenigingen. Deze resultaten zijn dragen tevens bij aan de bestaande wetenschappelijke kennis, want tot op heden is er nog geen onderzoek verricht naar specifiek de visie en aanpak van vertrouwenscontactpersonen en trainers op seksueel grensoverschrijdend gedrag (De Vries et al., 2017). Vanuit de doelstelling volgt de onderzoeksvraag: 'Wat is de visie en aanpak van de vertrouwenscontactpersonen en trainers als het gaat om preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij jeugdleden op hun sportvereniging?'

Visie

Het NOC*NSF biedt training en cursussen aan vrijwilligers en trainers binnen sportverenigingen in het herkennen en voorkomen van seksuele intimidatie en misbruik. Echter wordt er geen eenduidige term voor seksueel grensoverschrijdend gedrag gebruikt op de website van het NOC*NSF (NOC*NSF, z.d.). Dit heeft mogelijk invloed op de visie van vertrouwenscontactpersonen en trainers. In het huidige onderzoek wordt visie geoperationaliseerd als (a) wat men verstaat onder de definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag, (b) wat in de ogen van de vertrouwenscontactpersonen en trainers de prevalentie is op eigen sportvereniging, (c) wat men als signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij kinderen beschouwt, (d) wie in hun ogen de daders zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de sportvereniging en (e) wat de ervaring is van de vrijwilligers met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag op de betreffende sportvereniging.

Er wordt verwacht dat de vertrouwenscontactpersonen en trainers (a) geen eenduidige definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag hanteren en de definitie meer formuleren richting seksuele intimidatie dan seksueel misbruik (De Vries et al., 2017; Stirling et al., 2011). Daarbij (b) denken zij dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet voorkomt op hun sportvereniging (Serkei, Goes, & De Groot, 2012). Zij zullen de prevalentie van seksueel

grensoverschrijdend gedrag wellicht eerder baseren op berichten uit de media, maar niet direct kunnen vertalen naar hun eigen sportvereniging. Daarnaast wordt er verwacht (c) dat vertrouwenscontactpersonen en trainers weinig kennis hebben van specifieke signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals het zien van blauwe plekken en het herkennen van veranderd gedrag (Mahoney, 2011; Zwiep & Spoormakers, 2014). (d) Op basis van literatuur wordt verwacht dat vertrouwenscontactpersonen en trainers vooral medesporters als dader aanduiden (Vertommen et al., 2015). Uiteindelijk wordt verwacht (e) dat de respondenten geen ervaringen hebben met seksueel grensoverschrijdend gedrag op hun sportvereniging, want wanneer vertrouwenscontactpersonen en trainers seksueel grensoverschrijdend gedrag niet kunnen definiëren, dan kunnen ze dit moeilijk herkennen, signaleren en voorkomen (Baar & Wubbels, 2013). Wellicht zijn deze verwachtingen aanleidingen voor het lage aantal meldingen (De Vries et al., 2017).

Aanpak

De aanpak is geoperationaliseerd in (a) het beleid dat of regels die de sportvereniging hanteert en het bijbehorende meldingsproces. Elke sector heeft bepaalde maatregelen, zoals een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) en veiligheidsplan, om te voorkomen dat er seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt op de school, opvang of instelling (Inspectie voor de Gezondheidszorg, 2016; Inspectie van het Onderwijs, 2017). Verder wordt aanpak geoperationaliseerd in (b) of men een training heeft gehad met betrekking tot signalering en melding. In de sportsector is een actieplan Veiliger Sport Klimaat (VSK) opgezet, dat verschillende bewustwordings- en ondersteuningsprogramma's omvat. Deze moeten ervoor zorgen dat er een grotere bewustwording komt onder vrijwilligers op sportverenigingen (De Vries et al., 2017; Romijn, Van Kalmhout, & Breedveld, 2015). Dit actieplan wordt echter nog niet door elke sportvereniging nageleefd, mede door de constante in- en uitstroom van vrijwilligers. Die naleving is echter wel het doel, zoals beschreven in de aanbevelingen uit het rapport van de Vries (Cense & Coehoorn, 2017; De Vries et al., 2017). Aanpak is ook (c) of de vertrouwenscontactpersoon of trainer bereikbaar denkt te zijn voor kinderen, (d) of er een samenwerking is met ouders en andere vrijwilligers met betrekking tot preventie, (e) wat de wenselijke preventieve aanpak is volgens de vertrouwenscontactpersonen en trainers en hoe men alle leden hierbij betreft.

Verwacht wordt dat de vertrouwenscontactpersonen en trainers (a) niet of nauwelijks bekend zijn met het beleid als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag en (b) zij hierin nog niet allemaal een training hebben gehad (Cense & Coehoorn, 2017); De Vries et al., 2017; Romijn, Van Kalmhout, & Breedveld, 2015). Daarnaast wordt verwacht dat (c) de bereikbaarheid van trainers beter is dan de bereikbaarheid van vertrouwenscontactpersonen, vanwege de pedagogische relatie die trainers met hun jeugdspelers opbouwen. Naast het aanleren van technieken en oefeningen, heeft training een sociaal-emotioneel aspect. Namelijk het signaleren van seksueel grensoverschrijdend gedrag en een veilige sportomgeving creëren (Baar, 2012; Kirk & Haerens, 2014). De omgeving van het kind speelt een belangrijke rol in de preventie (Adhia et al., 2017; Van Dijken, Stams, & De Winter, 2016). Volgens De Winter (2008) hebben de burgers een gezamenlijke verantwoordelijkheid in het opvoeden van kinderen en vormen zij samen de pedagogische *civil society*. Vanuit deze denkwijze wordt er verwacht dat (d) de vertrouwenscontactpersonen en trainers zich verantwoordelijk voelen voor de jeugdsporters en samen willen werken met ouders van spelers en andere vrijwilligers aan de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Kesselring, 2016). Tot slot wordt verwacht dat (e) deze samenwerking tevens als wenselijke preventieve aanpak wordt gezien door de vertrouwenscontactpersonen en trainers.

Methode

Type Onderzoek

Het onderzoek is explorierend van aard en is gekoppeld aan het actieplan van de Regionale Taskforce Kindermishandeling Hart van Brabant. Het is een kwalitatief onderzoek waarin gebeurtenissen, situaties, interacties en personen naar aard of eigenschappen gedetailleerd beschreven en geïnterpreteerd worden (Boeije, 2009). Het onderzoek bevat meerdere kenmerken van kwalitatief onderzoek, zoals een open benadering tijdens de interviews. De doelstelling van het onderzoek richtte zich op het verkrijgen van inzicht in de visie en aanpak van vertrouwenscontactpersonen en trainers als het gaat om preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag op hun sportvereniging. Om dit te achterhalen is kwalitatief onderzoek het best passende soort onderzoek gebleken. Een belangrijk onderdeel hiervan is *sensemaking*, hierbij wordt ingegaan op betekenisgeving, ervaringen, meningen en kennis. Via deze weg heeft het onderzoek inzicht in de subjectieve waarheid van de respondent gekregen.

Respondenten

In totaal zijn er 18 respondenten geworven, waarvan negen vertrouwenscontactpersonen en negen trainers. De respondenten hadden verschillende professionele achtergronden en leeftijden (24-70 jaar) en de jaren ervaring verschilden van één tot 30 jaar. Er zijn voorafgaand aan het onderzoek geen eisen gesteld aan de achtergrondvariabelen van de respondenten. Er zijn zeven verschillende sportverenigingen in Tilburg gekozen voor het afnemen van interviews, hieronder vallen zes verschillende sportdisciplines, namelijk: hockey, voetbal, zwemmen, badminton, vechtsport en atletiek. Er is gebruik gemaakt van een gemakssteekproef (Gravetter & Wallnau, 2013). Hierbij is gekozen voor een open benadering om de drempel naar het participeren in het onderzoek zo laag mogelijk te houden. Factoren die hierbij van invloed waren, zijn vrije tijd van vrijwilligers en de bereidheid om mee te werken.

Het onderzoek is deels inhoudelijk generaliseerbaar doordat verschillende sportverenigingen worden benaderd voor medewerking aan dit onderzoek. Het onderzoek geeft een vergelijkend beeld voor de stad waarin dit onderzoek plaatsvindt, maar er moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de respondentengroep niet dusdanig groot is dat het gegeneraliseerd kan worden naar alle vertrouwenscontactpersonen en trainers in Nederland en is dus niet statistisch generaliseerbaar. Dit betreft enkel de inhoudelijke generalisatie van het onderzoek, waarbij resultaten toepasbaar zijn in soortgelijke situaties (Boeije, 2009).

Onderzoeksinstrument

In dit onderzoek is gekozen voor een semi-gestructureerde manier van interviewen. Er is een vragenlijst opgesteld aan de hand van een topiclijst, met daarbij de mogelijkheid om door te vragen. De visie van de vertrouwenscontactpersonen en trainers op seksueel grensoverschrijdend gedrag is onderverdeeld in vijf operationalisaties: definitie (e.g., uitleg van de definitie en vormen), prevalentie (e.g., hoe vaak zij denken dat het voorkomt op de eigen sportvereniging), signalen (e.g., welke signalen duiden op seksueel grensoverschrijdend gedrag), daders (e.g., wie zijn daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag) en ervaring (e.g., ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag op hun sportvereniging). Verder is de aanpak van de vertrouwenscontactpersonen en trainers betreft seksueel grensoverschrijdend gedrag onderverdeeld in beleid en/of regels van de sportvereniging (e.g., bekend zijn met beleid en/of regels m.b.t. seksueel grensoverschrijdend gedrag), training (e.g., training wel of niet gevolgd), bereikbaarheid van vertrouwenscontactpersoon/trainer (e.g., bereikbaarheid voor de jeugd,

ouders en andere vrijwilligers), samenwerking ouders en vrijwilligers (e.g., ervaren van de samenwerking met ouders) en preventie (e.g., wat belangrijk is in een preventieve aanpak).

Procedure

De interviews zijn allemaal in Tilburg afgenomen, echter was de specifieke locatie per respondent verschillend. Dit was afhankelijk van de keuze van de respondent, waar hij of zij zich op zijn gemak voelde, bijvoorbeeld op de sportvereniging of bij de respondent thuis. Verder is er gekozen voor een duo-interview, waarbij een persoon de vragen heeft gesteld en de andere persoon eventuele aanvullingen kon leveren en aantekeningen kon maken. In de uitnodigingsmail naar de respondenten is er een korte inleiding gegeven op het onderwerp van het onderzoek. Namelijk dat het interview in zou gaan op de visie en (preventieve) aanpak op seksueel grensoverschrijdend gedrag op de sportvereniging. Hierbij zijn geen vragen meegestuurd, zodat de respondenten zich niet specifiek konden voorbereiden. De interviews van gemiddeld een half uur zijn opgenomen middels een audio-opname. Hiervoor is tijdens de gespreksinleiding mondelinge toestemming gevraagd aan de respondenten om aan de *informed consent* te voldoen. De interviews, die aan de hand van een vaste topiclijst zijn uitgevoerd, zijn opgenomen en getranscribeerd. Tijdens de interviews zijn aantekeningen gemaakt en is er doorgevraagd. Zowel de vaste topiclijst als het doorvragen dragen bij aan de betrouwbaarheid van het onderzoek (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2009). Interne validiteit is nagestreefd door met een vast interviewschema te werken. Doorvragen is enkel van toepassing geweest om meer duidelijkheid en verdieping te krijgen over de gegeven antwoorden. Hierin zijn de namen van de respondenten en de sportverenigingen geanonimiseerd om te voldoen aan de ethische verantwoording.

Data-analyse

De data-analyse is aan de hand van de kwalitatieve analysemethode van Baarda en collega's (2009) en Boeije (2009) uitgevoerd. Het gaat hier om een ideeën-genererende benadering, oftewel een inductieve benadering (Baarda et al., 2009). Hierbij is rekening gehouden met de operationalisaties van visie en aanpak die beschreven zijn in de inleiding. Om te voldoen aan constructvaliditeit en betrouwbaarheid van het onderzoek is in samenwerking open gelabeld. Deze labels zijn constant benoemd en vergeleken met andere tekstfragmenten. De labels (kenmerkende woorden voor het tekstfragment) zijn zo dicht mogelijk bij de originele uitspraken van de respondenten geformuleerd, om zo terug te leiden naar de originele tekst.

Vervolgens zijn deze labels met registratienummer gecodeerd, zodat in de verdere analysestappen de codes terug te voeren zijn naar de respondent en het tekstfragment. Hieruit zijn de resultaten gedetailleerd beschreven en geïnterpreteerd. De labels zijn tot stand gekomen vanuit de geoperationaliseerde kenmerken van de onderzoeksvraag.

Resultaten

In het huidige onderzoek is een analyse uitgevoerd aan de hand van twee onderzoeksvragen. In de resultatensectie worden de belangrijkste bevindingen per topic besproken. Vanuit de semi-gestructureerde interviews zijn verschillende kernlabels ontwikkeld. Deze staan cursief weergegeven in de tekst en worden verder toegelicht met citaten uit de interviews.

Visie

Definitie. De eerder genoemde definitie is op te delen in verschillende criteria. Criteria die men noemt bij het definiëren van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn in eerste instantie het *niet prettig voelen bij het handelen van een ander*. Hierbij is de manier van omgaan niet wenselijk en wordt een *persoonlijke grens overschreden*. Dit kan volgens de respondenten zowel *verbaal, non-verbaal, lichamelijk als mentaal* zijn. Zij benoemen echter kleine handelingen en kleine woorden als voorbeelden van seksueel grensoverschrijdend gedrag, dit past bij seksuele intimidatie:

“Ja, kleine intimiderende zinnen of woorden kunnen al overschrijdend zijn, maar ook handelingen. Ik heb het dan niet over hele grote handelingen want dat is natuurlijk uiteraard. Maar ook, ja, de kleine aanrakingen, wat gewoon niet getolereerd wordt.”
(vrouw, vechtsport)

Geen van de respondenten heeft vormen van seksueel misbruik, zoals aanranding of verkrachting, in zijn definitie opgenomen. Zo zijn niet alle criteria van de onderzoeksdefinitie terug te vinden in de genoemde definities van de respondenten. Een vijftal respondenten gaf aan dat zij *geen specifieke definitie weten* van seksueel grensoverschrijdend gedrag en daarbij *niet elke dag nadenken over dit onderwerp*.

Prevalentie. Respondenten zijn *niet zeker van het voorkomen* van seksueel grensoverschrijdend gedrag op hun sportvereniging. Vijf respondenten denken zeker te weten dat seksueel grensoverschrijdend gedrag *wel voorkomt* op hun sportvereniging. Hierbij noemen zij gluren, een vorm van seksuele intimidatie, als voorbeeld. Een ander vijftal denkt wel dat het

voorkomt op hun sportvereniging, maar denkt dit niet zeker te weten. Echter wordt door geen van de respondenten zekerheid gegeven dat zij weten dat op hun sportvereniging voorkomt. Ook is door niemand een aantal gevallen genoemd. Een overig deel denkt dat het *niet voorkomend is*, omdat zij nog niets gehoord of gezien hebben, daarbij gaven zij aan dat ze denken dat er geen verkrachtingen, wat onder seksueel misbruik valt, plaatsvinden op hun sportvereniging.

Signalen. De helft van de respondenten vindt dat *signalen moeilijk te herkennen zijn*. Vervolgens benoemden vrijwel alle respondenten *algemene gedragsverandering van jeugdsporters* als signaal van seksueel grensoverschrijdend gedrag. *Veranderend gedrag tijdens training* zoals het ontlopen van de dader, het gevoelig reageren op prikkels en het trainingsjack niet meer uit willen doen zijn hier voorbeelden van. Daarnaast zijn het niet meer komen trainen en een rem op het enthousiasme voorbeelden van veranderend gedrag tijdens de training:

“Mijn eerste ingeving is altijd als een kind ander gedrag gaat vertonen dan het voorheen heeft gedaan en dat hoeft niet altijd negatief te zijn.” (vrouw, hockey)

Dader. Het overgrote deel van de respondenten gaven aan dat *iedereen de dader kan zijn*, hieronder vallen ook leeftijdsgenoten. Een paar van de vertrouwenscontactpersonen en trainers gaven aan dat zij *als eerste ingeving volwassen mannen als dader* zien:

“Ja je denkt al wel gauw aan trainers, coaches, de mensen die de teams begeleiden zeg maar. Maar misschien kunnen het wel andere leden van de vereniging zijn. Dat zou best kunnen.” (vrouw, zwemmen)

Redenen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jeugdigen zijn volgens drie respondenten de puberteit en een bepaalde groepsdruk die de jeugdigen ervaren. Pubers gaan hun eigen grenzen aftasten, ook op seksueel gebied.

Ervaring. Meer dan de helft van de vertrouwenscontactpersonen en trainers zeggen *geen ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag op de sportvereniging* te hebben. Niet als vertrouwenscontactpersoon of trainer, maar ook niet als speler. Het deel met ervaring, heeft enkel *ervaring in het verleden* met een trainer die beschuldigd werd van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Echter gaven deze respondenten aan geen directe ervaring hiermee te hebben gehad. Een enkeling heeft deze ervaring meegenomen in zijn rol als vertrouwenscontactpersoon of trainer:

“Het maakt je wel bewust dat je goed moet nadenken over je handelen. Ik weet goed wat ik kan en wat ik mag, maar het maakt je wel bewust.” (vrouw, atletiek)

Aanpak

Beleid en regels. Bij de meeste verenigingen *die een beleid hanteerden*, werden de Verklaring Omtrent het Gedrag en gedragscodes als voornaamste beleid genoemd. Daarnaast is bij 13 respondenten *een meldingsproces bekend*. Echter waren *praktische regels*, zoals nooit 1 op 1 in de kleedkamer of geen telefoons in de kleedkamer, bij meer dan de helft van de respondenten *niet bekend of aanwezig*. De drie respondenten die deze regels konden benoemen, gaven aan dat deze ook worden nageleefd.

Training. Het grootste deel van de respondenten heeft *wel een training gevolgd* die aansluit op het onderwerp. Dit waren voornamelijk de vertrouwenscontactpersonen. Hierbij gaven zij aan dat deze training *inzicht heeft geboden* in wat wel en niet mag en wat verwacht wordt van de vertrouwenscontactpersoon:

“Maar we mogen niets oplossen. Wij moeten het juist aanhoren, we moeten inventariseren en de mogelijkheden schetsen en dan moeten we degene die het komt melden, dus de persoon zelf of een ouder, die moet je vervolgens aan het werk zetten.”
(vrouw, zwemmen)

Bereikbaarheid vertrouwenscontactpersonen en trainers. Een groot deel van de respondenten denkt dat de trainers goed bereikbaar zijn voor kinderen, dit is volgens hen *afhankelijk van de trainer en de bewuste relatie tussen kind en trainer*. Echter denken de respondenten dat de *vertrouwenscontactpersonen niet bereikbaar* zijn voor jeugdsporters, maar *wel bekend bij de trainers*. De vertrouwenscontactpersoon is niet altijd aanwezig op de vereniging en daardoor volgens de respondenten geen bekend gezicht voor de jeugdsporters. Daarbij geven de respondenten aan dat zij denken dat niet alle jeugd even mondig is of met problemen eerder naar hun ouders toe gaan. De respondenten benoemen een *open communicatie en het voorstellen van de vertrouwenscontactpersonen* als manier om de bereikbaarheid te vergroten. Dit is mogelijk door meer informatie te verschaffen via social media, het nadrukkelijker aanwezig zijn van de vertrouwenscontactpersoon door rond te lopen op een trainingsavond of voor te stellen aan de leden aan het begin van het seizoen.

Samenwerking ouders. De meeste respondenten *zeggen voorstander te zijn van goede communicatie met de ouders* van de kinderen. Daarbij zien zij het belang van samenwerking met ouders in onder andere de signaleringsfunctie:

“Ouders spelen een hele belangrijke rol als je kijkt ook naar meldingen en zo. Dat je kind op een gegeven moment steeds minder vaak naar training wilt gaan of zoiets heeft van het zal allemaal wel. Dat je er met de pet naar gooit, dat is ook wel een signaal vanuit ouders. Want sommigen zijn zo onzeker dat ze thuis hun hart luchten en verder niks durven te zeggen.” (vrouw, hockey)

Echter zegt bijna de helft van de vertrouwenscontactpersonen en trainers *nog geen samenwerking te hebben met ouders*. Dit ligt volgens hen aan de moeilijke bereikbaarheid van de ouders, de lage ouderbetrokkenheid bij sommige verenigingen en de gevoeligheid rondom het onderwerp.

Preventieve aanpak. Als preventieve aanpak ziet een groot deel van de respondenten dat *het communiceren over beleid, regels en het onderwerp belangrijk* is. Daarbij is het *onderwerp blijvend bespreekbaar maken en houden* volgens de respondenten de belangrijkste manier om bij te dragen aan de preventie:

“Nee ik vind het gewoon belangrijk dat trainers hierover leren praten en er bekend mee worden, met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Je moet er ook over durven praten.”
(man, atletiek)

Ook *het verantwoordelijkheidsgevoel van de vereniging* draagt hieraan bij. Een voorwaarde hiervan is een open en sociale cultuur en bewustzijn van het onderwerp. Door middel van stripverhalen over het onderwerp of de definitie in kindertaal te benoemen, wordt volgens een aantal respondenten *het onderwerp bespreekbaar gemaakt voor kinderen*. Tot slot zegt een klein deel dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet te voorkomen is, dat *een preventieve aanpak niet bestaat*.

Discussie

De doelstelling van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de visie en aanpak van trainers en vertrouwenscontactpersonen als het gaat om de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag op hun sportvereniging, om vervolgens implicaties te formuleren richting de Taskforce Kindermishandeling Hart van Brabant.

Visie

Aanvankelijk werd verwacht dat vertrouwenscontactpersonen en trainers geen eenduidige definitie hanteerden en dat zij de definitie meer formuleerden richting seksuele intimidatie dan seksueel misbruik (De Vries et al., 2017; Stirling et al., 2011). Deze verwachting is deels

uitgekomen. Uit de interviews is namelijk gebleken dat de meerderheid van de respondenten wel een eenduidige definitie geeft van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De gegeven definitie sluit echter niet aan bij de criteria van de onderzoeksdefinitie, maar past beter bij de volgende definitie: “Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om gedrag of toenaderingen die seksueel van aard zijn en de grenzen van het slachtoffer overschrijden. Dit kan al dan niet fysiek zijn” (De Haas, 2012; Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012). Opvallend is dat de respondenten een brede definitie hanteren bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar deze definitie niet hanteren wanneer zij werden bevraagd op hun ervaring. Als voorbeeld werd gluren veelvoorkomend genoemd, maar spreken dezelfde respondenten uit dat zij geen ervaring hebben gehad met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wellicht dat de ernst van seksuele intimidatie, zoals gluren of een tik op de bil bij het maken van een punt, minder zwaar gewogen wordt dan seksueel misbruik, zoals verkrachting of aanranding. De verwachting dat vertrouwenscontactpersonen en trainers denken dat er geen seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt op hun sportvereniging komt overeen met de uitkomst van het huidige onderzoek (Serkei, Goes, & De Groot, 2012). Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn, dat zij de gradatie van de ernst anders inschatten. Dit zou het herkennen van de signalen en hierop acteren kunnen belemmeren (Baar & Wubbels, 2013; Van Berlo & Van Beek, 2015). De verwachting was dat de respondenten weinig kennis hadden van specifieke signalen (Mahoney, 2011; Zwiep & Spoormakers, 2014). Toch gaven de respondenten aan dat zij veranderd gedrag bij jeugdsporters een belangrijk signaal vinden van seksueel grensoverschrijdend gedrag, wat aansluit bij het onderzoek van Zwiep & Spoormakers (2014). Veranderend gedrag is een breed begrip, het kan een gevolg zijn van andere achterliggende problemen en hoeft dus niet meteen betrekking te hebben op seksueel grensoverschrijdend gedrag op de sportvereniging. De voorbeelden die respondenten gaven voor veranderend gedrag (e.g. opvallend vaker afwezig op trainingsmomenten, angstige houding), komen overeen met de literatuur (Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012). Er kan niet vanuit worden gegaan dat alle respondenten al deze signalen weet te benoemen, omdat het een verzameling is van alle interviews.

Op basis van literatuur werd verwacht dat vertrouwenscontactpersonen en trainers vooral medesporters als daders aanduiden (Vertommen et al., 2015), dit is deels in overeenstemming met de visie van de respondenten. Volgens hen zou iedereen dader kunnen zijn, waaronder trainers, ouders, vrijwilligers maar ook leeftijdsgenoten. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn

dat er tussen leeftijdsgenoten geen hiërarchische relatie heerst, zoals tussen een trainer en jeugdsporter, maar er wel sprake kan zijn van sociale machtsverschillen en groepsdruk (Alexander et al., 2011; Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012). De visie van de vertrouwenscontactpersonen en trainers beschreven in dit onderzoek is enkel een streven, want in het huidige onderzoek zijn de daadwerkelijke acties niet onderzocht. Toch kan uiteindelijk worden gesteld dat wanneer de definitie voor iedereen duidelijk is, het kan leiden tot een eenduidige interpretatie en signalering van het gedrag dat daarbij hoort.

Aanpak

De verwachting was dat vertrouwenscontactpersonen en trainers niet of nauwelijks bekend zijn met het beleid en regels als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag (Cense & Coehoorn, 2017; De Vries et al., 2017; Romijn, Van Kalmhout, & Breedveld, 2015). De uitkomst laat daarentegen een verdeeldheid zien, zoals beschreven in de resultaten. Dit komt overeen met het onderzoek van Cense en Coehoorn (2017). Zij stellen dat sportbonden ervan uitgaan dat sportverenigingen kennis hebben van het onderwerp en daadwerkelijk actie ondernemen op hun vereniging. Dit blijkt in de praktijk echter niet zo te zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat wanneer sportverenigingen de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag hoog op de agenda hebben staan, zij hier waarschijnlijk meer aandacht aan besteden en dit ook aan hun vrijwilligers doorgeven. Dit kan inzichtelijk worden gemaakt door middel van vervolgonderzoek. Een toevoeging hierop kan zijn dat er wordt gekeken naar sportbonden van verschillende disciplines.

Op basis van een ander onderzoek werd verwacht dat de vertrouwenscontactpersonen en trainers nog geen training hebben gevolgd (Cense & Coehoorn, 2017; De Vries et al., 2017; Romijn, Van Kalmhout, & Breedveld, 2015). Uit het huidige onderzoek blijkt daarentegen dat de vertrouwenscontactpersonen vrijwel allemaal een training van het NOC*NSF hebben gevolgd, integendeel tot de ondervraagde trainers. Dit kan mogelijk verklaard worden door verschil in aanbod van trainingsopleidingen door sportbonden met betrekking tot de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Cense & Coehoorn, 2017). Zoals verwacht speelt het verantwoordelijkheidsgevoel van de vertrouwenscontactpersonen, trainers en andere vrijwilligers een rol in de aanpak (Kesselring, 2016). Zij maken deel uit van een pedagogische civil society (De Winter, 2008). Dit verantwoordelijkheidsgevoel kan ook een rol spelen bij de bereikbaarheid van de vertrouwenscontactpersonen en trainers. Verwacht werd dat trainers meer bereikbaar

waren dan vertrouwenscontactpersonen vanwege de pedagogische relatie die zij met de jeugdspelers hebben (Baar, 2012; Kirk & Haerens, 2014; Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012). Gesteld kan worden dat trainers zowel een schakel tussen de vertrouwenscontactpersoon en de jeugd, als tussen de ouders en de vereniging zijn. Dit is tevens gebleken uit de interviews en wordt beschreven in de literatuur. *Non-parental adults*, zoals de vertrouwenscontactpersonen en trainers, zijn aanwezig in de ontwikkeling van de jeugd, maar storen hierbij de ouders niet in de opvoeding. Zij voelen een verantwoordelijkheid voor de kinderen (Kesselring et al., 2012; Kesselring, 2016). Zij zouden vanuit deze gedachte goed samen kunnen werken met de ouders, zoals de respondenten hebben aangegeven dit graag te willen. Dit ligt in lijn der verwachting als het gaat om de samenwerking tussen ouders en trainers en vertrouwenscontactpersonen.

Tot slot werd verwacht dat vertrouwenscontactpersonen en trainers deze samenwerking zien als onderdeel van een wenselijke preventieve aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Kesselring, 2016). Een kanttekening hierbij is dat het definiëren van samenwerken met ouders onvoldoende onderzocht is in het huidige onderzoek. Er is mogelijk een verschil tussen ouders betrekken en het samenwerken met ouders. Verder is het blijvend bespreekbaar maken en houden van het onderwerp op de sportvereniging een onderdeel van een wenselijke preventieve aanpak volgens de respondenten. De vertrouwenscontactpersonen en trainers konden tijdens de interviews echter niet veel voorbeelden noemen van manieren waarop het onderwerp bespreekbaar kan worden gemaakt en gehouden. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat het onderwerp beladen is en hierover niet makkelijk gecommuniceerd wordt (De Vries et al., 2017; Vertommen & Schipper-van Veldhoven, 2012). Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de vereniging, met focus op alle vrijwilligers en jeugdsporters.

Uit dit onderzoek is duidelijk geworden dat het verantwoordelijkheidsgevoel van trainers een belangrijke rol speelt in de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Trainers fungeren als schakel naar de vertrouwenscontactpersonen binnen de vereniging.

Vertrouwenscontactpersonen dragen kennis over vanuit een training voor vertrouwenscontactpersonen. Daarom kan naast het bespreekbaar maken en houden van het onderwerp, de samenwerking tussen de vertrouwenscontactpersonen en trainers worden gezien als belangrijk onderdeel van een preventieve aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Methodische kanttekeningen

Hoewel de visie en aanpak van de vertrouwenscontactpersonen en trainers helder naar voren komen in dit onderzoek, zijn er toch een aantal limitaties te benoemen. Ten eerste het aantal en het soort respondenten. In het huidige onderzoek zijn slechts 18 respondenten ondervraagd. Dit aantal is in statistische zin niet voldoende om de uitkomsten te generaliseren naar andere contexten. Echter staat bij kwalitatief onderzoek de kracht van het verhaal centraal. Voor het huidige onderzoek betekent dit dat er daadwerkelijk een helder beeld gegeven wordt van de aspiraties van vertrouwenscontactpersonen en trainers. Het gaat hier om eigen interpretaties, kennis en ervaringen die gedeeld worden door middel van een gesprek.

Er zijn overigens kanttekeningen te plaatsen bij de interviewvaardigheden van de onderzoekers in de huidige studie. Zij hebben beide geen officiële training gevolgd in het afnemen van interviews. Daarnaast zijn de interviews afwisselend afgenomen en dit heeft mogelijk invloed op de manier van interviewen en doorvragen. Bovendien had een ander onderzoeksinstrument, zoals enquêtes of een documentenanalyse een breder en kwantitatief inzicht kunnen bieden in bijvoorbeeld de aanwezigheid van beleid op de sportverenigingen. Dit zou in vervolgonderzoek gebruikt kunnen worden.

Verder heeft het gebruik van een gemakssteekproef via de verenigingsmanager van de gemeente Tilburg ervoor gezorgd dat het onderzoek enkel de positief gedreven en gemotiveerde respondenten ondervraagd zijn. Dit kan een vertekend beeld geven van de werkelijkheid, aangezien de vertrouwenscontactpersonen en trainers die niet zijn bevraagd, zijn niet mee zijn genomen in het onderzoek.

Ook wordt er geen onderscheid gemaakt tussen respondenten die beschikken over voorkennis, vanwege recent gevolgde trainingen, of de kennis baseren op eigen ervaringen. Deze eigen ervaringen kunnen de houding richting het onderwerp beïnvloeden. Verder zorgt het gebruik van verschillende sportverenigingen tevens voor niet generaliseerbare uitspraken omdat er geen rekening is gehouden met de verschillen tussen sportdisciplines. Denk bijvoorbeeld aan functionele aanrakingen die vaker voorkomen bij fysieke sporten zoals vechtsport of atletiek dan bij voetbal of zwemmen (De Ridder, 2008). Daarnaast is een limitatie van het onderzoek dat er geen onderscheid is gemaakt tussen de groottes van de sportvereniging. Dit kan invloed hebben op het aantal vrijwilligers dat beschikbaar is, de mate van bereikbaarheid van de vertrouwenscontactpersonen en trainers, de relaties onderling en de sociale controle op de

sportvereniging. Deze factoren kunnen invloed hebben op de gezamenlijke verantwoordelijkheid en pedagogische relaties (Kirk & Haerens, 2014). Tot slot wordt in het onderzoek geen aandacht besteed aan het perspectief van de jeugdleden op de sportverenigingen. Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de ervaringen met en visie op de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag, zou een vervolgonderzoek kunnen worden gedaan.

Implicaties

Uit het huidige onderzoek is gebleken dat de definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de praktijk, door vertrouwenscontactpersonen en trainers eenduidig gesteld wordt, maar niet eenduidig gebruikt. Een eerste aanbeveling is om een eenduidige definitie te creëren die ontstaat vanuit het huidige onderzoek en daarbij aansluit aan de praktijk. Dit is van belang voor een goede uitvoering van de vervolgstappen van de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wanneer de definitie is gevormd met de betrokken partijen, zal dit bijdragen aan de consistentie van signaleren en vervolgens daarnaar handelen (Baar & Wubbels, 2013; Vertommen & Van Velthoven, 2012).

Een tweede aanbeveling is het vergroten van de deskundigheid van de (toekomstige) trainers op regionaal gebied. Dit kan bijvoorbeeld door de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag als verplicht onderdeel terug te laten komen in het curriculum van de trainersopleidingen (Cense & Coehoorn, 2017; De Vries et al., 2017).

Een derde aanbeveling is voortgekomen uit de wenselijke preventieve aanpak volgens de respondenten, namelijk het onder de aandacht brengen van het onderwerp op de vereniging. Enerzijds door het op de agenda te houden bij trainers, commissies en ledenvergaderingen. Anderzijds door het bespreekbaar te maken met jeugdsporters, bijvoorbeeld door stripverhalen over het onderwerp te maken of de definitie in kindertaal te benoemen. Eventueel zou de Taskforce Kindermishandeling inspiratie kunnen halen uit het programma 'Sport met Grenzen', dat gebruik maakt van het vlaggensysteem, om samen met de sportverenigingen een preventiebeleid te ontwikkelen (Vertommen, Schipper-van Veldhoven, Uzieblo, & Van Den Eede, 2016). Het wiel hoeft immers niet opnieuw uitgevonden te worden.

Referenties

- Adhia, A., Potter, S. J., Stapleton, J., Zuckerman, B., Phan, N., & Bair-Merritt, M. (2017). Encouraging bystanders to promote positive parenting and prevent child maltreatment in retail settings: Results of an exploratory qualitative study. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 26*, 276-296. doi:10.1080/10926771.2016.1264527
- Alexander, K., Stafford, A., & Lewis, R. (2011). *The experiences of children participating in organised sport in the UK*. London: NSPCC.
- Baar, P. L. M. (2012). Pesten op sportverenigingen: visie en aanpak van trainers. In N. Schipper-van Veldhoven, H. van der Palen, J. van der Kerk & R. Schuijers (Red.), *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogisch perspectief* (pp. 115-126). Deventer: ...daM uitgeverij.
- Baar, P., & Wubbels, T. (2013). Peer aggression and victimization: Dutch sports coaches' views and practices. *The Sport Psychologist, 27*, 380-389. doi:10.1123/tsp.27.4.380
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2009). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten, Nederland: Noordhoff Uitgevers bv.
- Boeije, H. (2009). *Analysis in qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage Publications Ltd.
- Brackenridge, C., & Fasting, K. (2002). Sexual harassment and abuse in sport: The research context. *Journal of Sexual Aggression, 8*, 3-15. doi:10.1080/13552600208413336
- Briere, J. N., & Elliot, D. M. (1994). Immediate and long-term impacts of child sexual abuse. *The Future of Children, 4*, 54-69. doi:10.2307/1602523
- Brug, J., Van Assema, P., & Lechner, L. (2017). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering: Een planmatige aanpak*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Cense, M., & Coehoorn, I. (2017). *Het moet in de genen gaan zitten: Preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport*. Utrecht, Nederland: Rutgers. Geraadpleegd van https://www.kenniscentrumsport.nl/publicatie/?het-moet-in-de-genen-gaan-zitten&kb_id=23124&kb_q=het%20moet%20in%20de%20genen%20gaan%20zitten

- De Bellis, M. D., & Zisk, A. (2014). The biological effects of childhood trauma. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23, 185-222. doi:10.1016/j.chc. 2014. 01.002
- De Graaf, H., Van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25^e*. Delft: Eburon.
- De Haas, S. (2012). Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland. *Tijdschrift voor seksuologie*, 36, 136-145. https://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF-Onderzoek/Seksuele_gezondheid_in_Nederland_2011.pdf
- De Vries, K., Ross-van Dorp, C., & Myjer, E. (2017). Rapport van de onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport. Nieuwegein: Arko Sports Media. Geraadpleegd van <https://www.nocnsf.nl/grensoverschrijdendgedrag/onderzoekscommissie-seksuele-intimidatie-en-misbruik-in-de-sport>
- De Winter, M. (2008). Het moderne van kindermishandeling. In W. Koops, B. Levering, & M. de Winter (Eds.), *Opvoeding als spiegel van de beschaving* (pp. 150-165). Amsterdam: SWP.
- Effting, M. (2018). Van Vollenhoven pleit voor centraal meldpunt seksueel misbruik in sport. *De Volkskrant*. Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/sport/van-vollenhoven-pleit-voor-centraal-meldpunt-seksueel-misbruik-in-sport~a4580349/>
- Fasting, K., Brackenridge, C., & Kjolberg, G. (2013). Using court reports to enhance knowledge of sexual abuse in sport: A Norwegian case study. *Scandinavian Sport Studies Forum*, 4, 49-67. Geraadpleegd van <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/171204/FastingSSSF2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Gravetter, F. J., & Wallnau, L. B. (2013). *Statistics for behavioral sciences*. London: Thomas Wadsworth.
- Inspectie voor de Gezondheidszorg (2016). *Het mag niet, het mag nooit: Seksueel grensoverschrijdend gedrag in de gezondheidszorg*. Utrecht: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Geraadpleegd van <https://www.igj.nl/documenten/brochures/2016/12/08/het-mag-niet-het-mag-nooit>

- Inspectie van het Onderwijs (2017). *Factsheet meldingen vertrouwensinspecteurs inspectie van het onderwijs over het schooljaar 2015/2016*. Geraadpleegd van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2017/04/12/factsheet-vertrouwensinspecteur>
- Kesselring, M. C. (2016). *Partners in parenting: A study on shared childrearing responsibilities between parents and nonparental adults* (Doctoral dissertation). Geraadpleegd van Utrecht University.
- Kirk, D., & Haerens, L. (2014). New research programmes: Physical education and sport pedagogy. *Sport, Education and Society*, 19, 899-911. doi:10.1080/13573322.2013.874996
- Leahy, T., Pretty, G., & Tenenbaum, G. (2002). Prevalence of sexual abuse in organized competitive sport in Australia. *Journal of Sexual Aggression*, 8, 16-36. doi:10.1080/13552600208413337
- Mahoney, J. (2011). Types of Abuse. *Nursing Clinics of North America*, 46, 385–390. doi:10.1016/j.cnur.2011.08.005
- NOC*NSF. (z.d.). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport*. Geraadpleegd van <https://www.nocnsf.nl/grensoverschrijdendgedrag>
- De Ridder, D. (2008). *Incidenten van seksuele intimidatie en misbruik in de zwemsport: Een kwalitatief onderzoek naar de sociale veiligheid van zwemverenigingen* (Master thesis). Geraadpleegd van Universiteit Utrecht.
- Romijn, D., Van Kalmhout, J., & Breedveld, K. (2015). *VSK Monitor 2015: Voortgangsrapportage actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut. Geraadpleegd van <http://www.mulierinstituut.nl/projecten/veilig-sport-klimaat/monitor-naar-een-veiliger-sportklimaat-vsk/>
- Serkei, B., Goes, A., & De Groot, N. (2012). *Van blind vertrouwen naar verantwoord beleid: Bruikbaarheid en effectiviteit van beleidsinstrumenten seksuele intimidatie NOC*NSF*. Utrecht: Movisie.
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R. A., & Van IJzendoorn, M. (2014). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24, 37-50. doi:10.1002/car.2353
- Stirling, A. E., Bridges, E. J., Cruz, E. L., & Mountjoy, M. L. (2011). Canadian academy of sport

- and exercise medicine position paper: Abuse, harassment, and bullying in sport. *Clinical Journal of Sport Medicine*, 21, 385–391. doi:10.1097/JSM.0b013e31820f9248
- Van Berlo, W., & Van Beek, I. (2015). *Whitepaper seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld: Feiten en cijfers*. Utrecht: Rutgers WPF en Movisie. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/publicatie/whitepaper-seksuele-grensoverschrijding-seksueel-geweld>
- Van Dijken, M. W., Stams, G. J. J. M., & de Winter, M. (2016). Can community-based interventions prevent child maltreatment? *Children and Youth Services Review*, 61, 149-158. doi:10.1016/j.chilyouth.2015.12.007
- Van IJzendoorn, M. H., Prinzie, P., Euser, E. M., Groeneveld, M. G., Brilleslijper-Kater, S. N., Van Noort-Van der Linden, ... San Martin Beuk, M. (2007). *Kindermishandeling: Leiden attachment research program*. Leiden, Nederland: Casimir Publishers.
- Van Kooten Niekerk, J. (2017). *Neem signalen seksuele intimidatie binnen sport altijd serieus: Hoe kun je seksueel misbruik in de sport voorkomen en aanpakken?* Utrecht: Movisie. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/artikel/neem-signalen-seksuele-intimidatie-binnen-sport-altijd-serieus>
- Vanden Auweele, Y., Opendacker, J., Vertommen, T., Boen, F., Van Niekerk, L., De Martelaer, K., & De Cuyper, B. (2008). Unwanted sexual experiences in sport: Perceptions and reported prevalence among Flemish female student-athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6, 354-365. doi:10.1080/1612197X.2008.9671879
- Volkers, J. (2018, 25 januari). 'Doodvonnis' voor turnarts na 30 jaar durend seksueel misbruik. *De Volkskrant*. Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/sport/-doodvonnis-voor-turnarts-na-30-jaar-durend-seksueel-misbruik~a4561741/>
- Vertommen, T. (2017). *Werkverslag voor Commissie Klaas de Vries: Aard en omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de Nederlandse sport*. doi:10.13140/RG.2.2.22010.80328
- Vertommen, T., & Schipper-van Veldhoven, N. H. M. J. (2012). Over de grens: Seksuele intimidatie in de sport begrijpen en voorkomen. In T. Vertommen (Reds.), *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogisch perspectief* (pp.127-138). Geraadpleegd van www.researchgate.net

Vertommen, Schipper-van Veldhoven, Uzieblo & Van Den Eede. (2016). Preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport. *Ortho-Rheumato*, 14(3), 21-26. Geraadpleegd van <https://cjsm.be/gezondsporten/nieuws/preventie-van-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag>

Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N. H. M. J., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C., Rhind, D. J. A., ... Van den Eede, F. (2015). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect*, 51, 223-236. doi:10.1016/j.chiabu.2015.10.006

Zwiep, C. S., & Spoormakers, L. (2014). Implementatie van preventiemaatregelen van seksueel misbruik in de kinderopvang: Het perspectief van managers en pedagogische medewerkers. *Pedagogiek*, 34, 107-122. doi:10.5117/PED2014.2.ZWIE